

Debat mellem Jonas Holm og Pelle Dragsted

Temanummer: Den Bæredygtige Stat

Jonas Holm:

Markedskræfterne skal drive den grønne omstilling

Politikerne har gennem 30 år svigtet deres ansvar for at bremse de menneskeskabte klimaforandringer. I samme periode har markedskræfterne skabt en enorm velstandsstigning over hele verden. Desværre har markedskræfterne også samtidig skabt stigende udledning af klimagasser som CO₂ og metan, ganske enkelt fordi det har kunnet betale sig at afbrænde fossile brændsler i stor stil, og fordi forbrugerne i takt med fremgangen i levestandard har efterspurgt mere kød. Selvom man i 30 år har vidst, at udledningen af klimagasser førte til global opvarmning og stigende havvandstand, har det for de fleste sektorer være helt gratis at forurene atmosfæren med CO₂ og metan.

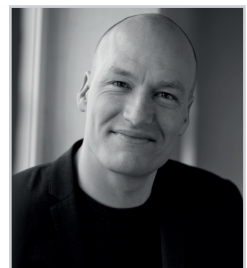
CO₂-udledningen kan grundlæggende bremses på to forskellige måde, med planøkonomiske tiltag så som forbud, påbud og kvoter eller med markedsøkonomiske tiltag så som grønne afgifter på CO₂-udledningen, der giver forbrugerne og virksomhederne et incitament til at omstille forbruget og produktionen for at undgå at betale CO₂-afgift. Grønne afgifter kan kombineres med tilsvarende skattelettelser og målrettede grønne afgiftslettelser på varer, som ikke belaster klimaet. Ved at lette skatten i bunden kan man samtidig sikre, at de grønne afgifter ikke rammer socialt skævt.

Det smarte ved at bruge en grøn CO₂-afgift og målrettede afgiftslettelser fremfor forbud, påbud, kvoter og offentlige tilskud, er, at man lader markedet – virksomhederne, forbrugerne og investorerne – bestemme, hvordan CO₂-udledningen reduceres på den økonomisk mest effektive måde i de sektorer, hvor det giver mest mening.

Hvis man fx ønsker at reducere CO₂-udledningen med 70%, kan man pålægge alle brancher at reducere med 70%, eller man kan pålægge alle brancher samme høje CO₂-afgift og hæve den, indtil man har nået sit mål. Dermed vil eksempelvis flyrejser og oksekød blive dyrere, og forbrugerne kan selv vælge, om de foretrækker at begrænse flyrejserne eller begrænse kødforbruget. Eller de kan vælge at begrænse begge dele og bruge flere penge på eksempelvis oplevelser i Danmark.

JONAS HOLM
Formand De Grønne

PELLE DRAGSTED
Medlem af
Kommunalbestyrelsen
Frederiksberg for
Enhedslisten

På den måde lader man det være op til forbrugerne, virksomhederne og investorerne, som har den bedste information om præferencer, omkostninger og nye teknologier, at vælge, hvad der skal købes, produceres og investeres i fremfor at overlade beslutningerne til nogle få politikere og eksperter.

Grønne afgifter har også den enorme fordel, at de – modsat statslige forbud, påbud og tilskud – bidrager med finansiering. At lade forureneren betale er en smartere måde at skaffe finansiering på end ved at beskatte arbejde, som vi ønsker mere af. Offentligt forbrug og offentlige tilskud har derimod det ofte oversete problem, at de udover at støtte den grønne omstilling også skaber en afledt sort vækst, da vindmølleinstallatøren vil bruge en del af sin løn, finansieret af offentlige tilskud, på klimabelastende forbrug.

Staten bør derfor fokusere på at sikre de rigtige rammer for markedet, herunder at det kan betale sig at forbruge, producere og investere grønt, og så ellers overlade det til markedskræfterne at drive den grønne omstilling.

Replik #1

Pelle Dragsted: Nej – markedet klarer den ikke alene. Vi skal planlægge os ud af klimakrisen.

Jonas Holm vil, som han skriver, ”overlade det til markedskræfterne at drive den grønne omstilling”. Det er en strategi, som jeg stærkt vil advare mod. Jeg er absolut tilhænger af en høj og ensartet CO₂e-afgift. Og anser det som et vigtigt redskab til at påvirke virksomheder og forbrugeres adfærd. Men det er en blindgyde at tro, at markedskonforme løsninger som afgifter på CO₂ alene vil bringe os i mål.

Jonas Holm står ikke alene med sin holdning. I debatten om CO₂-afgiften er det blandt mainstreamøkonomer en ret udbredt holdning, at det bedste ville være at nøjes med en CO₂-afgift og droppe andre politiske indgreb i økonomien, som offentlige tilskud eller forbud mod bestemte klimaskadelige aktiviteter. De deler Jonas Holms synspunkt om, at man skal overlade det til ”virksomhederne og investorerne, som har den bedste information om præferencer, omkostninger og nye teknologier at vælge, hvad der skal købes, produceres og investeres i fremfor at overlade beslutningerne til nogle få politikere og eksperter.”

Vi kender fortællingen. Det er samme gamle neoklassiske idé om, at politikere og demokratiet skal holde snitterne væk og lade markedskræfterne klare ærterne. Det er derfor heller ikke spor overraskende, at den nyliberalistiske tænketank Cepos deler samme opfattelse. En CO₂-afgift vil sikre den grønne omstilling ”helt spontant uden behov for planøkonomisk styring og kontrol”, lyder det fra tænketanken, der ikke overraskende opfordrer til samtidigt at droppe al grøn ”regulering og subsidiering”.

Idéen om at bruge markedets prismekanismer frem for demokratisk planlægning bygger på den neoklassiske økonomiske skoles opfattelse af, at markedsmechanismer er den mest omkostningseffektive (efficiente) måde at allokere samfundets knappe ressourcer, mens demokratiske beslutninger er inefficente. Klimaødelæggelsen er i denne optik blot en såkaldt markedsfejl, som skyldes, at CO₂-udledning er en eksternalitet, der ikke er prissat. Med en CO₂-afgift, der afspejler de samfundsøkonomiske omkostninger ved klimaforandringer, kan markedsfejlen rettes, så markedet kan bringes tilbage i sin perfekte balance. Men denne markedsreduktionistiske opfattelse er i mine øjne både problematisk og farlig.

For det første er der noget grotesk ved idéen om at forsøge at prissætte den samfundsøkonomiske omkostning af planetær ødelæggelse. Nutidsværdien af den marginale skade af et ton udledt CO₂, som det hedder. Giver det overhovedet mening at tale om en *omkostningsægte* pris for artsudryddelsen, havstigning og klimatisk sammenbrud?

For det andet: Når vi sætter en symmetrisk pris på CO₂-udledningen, betyder det, at al udledning er lige godt eller lige skidt. Som den franske økonom Cédric Durand skriver, tillader CO₂-skatter ikke at skelne mellem helt overflødig udledning, som fx at sende milliardærer på private rumrejser, og så den absolut nødvendige udledning, som fx følger af at producere vindmøller, solceller og andre teknologier, som skal gøre os klimaneutrale. En CO₂-afgift er på den måde måske økonomisk nyttemaksimerende i snæver neoklassisk forstand, men den er ikke effektiv ift. at sikre den mest klimagavnlig anvendelse af den begrænsede CO₂-mængde, vi kan udlede i de kommende år.

For det tredje undervurderer mainstreamøkonomerne effektiviteten af planlægning. Uden massiv statslig subsidiering havde Danmark aldrig kunnet blive ledende inden for vind-teknologi. Som den italienske økonom og forfatter Mariana Mazzucato har påvist, er markeder ikke særlig effektive, når det gælder nye jomfruelige teknologier. Her er statsstøtte uomgængelig. Vores fjernvarmesystem, som nu inspirerer globalt, er et andet eksempel på en sektor, som kræver massiv planlægning og regulering. Havde folk frit kunne vælge varmekilde, havde vi formentlig aldrig fået vores energieffektive fjernvarmesystem.

Planlægning er ganske enkelt i mange tilfælde helt uomgængelig for at udvikle grønne teknologier og energisystemer, fordi der er brug for koordination. Netop ikke for markedets atomiserede anarki.

Og en vigtig pointe: Jo hurtigere en økonomiske omstilling skal gå, jo mere planlægning er nødvendig. Ingen ville i starten af 2. verdenskrig have foreslået, at det var gennem prismekanismer, at økonomien skulle omstille sig til forsvarsproduktion. Med det tidspres vi står overfor, hvis vi skal forhindre en klimakatastrofe, har vi ganske enkelt ikke tid til at vente på den mere træge omstilling, som de markedskonforme løsninger indebærer.

Selvfølgelig skal vi have en CO₂-afgift. Men det ville være en stor fejl at lægge alle æggene i den kurv. For hvis vi skal forhindre et klimasammenbrud, er effektivitet vigtigere end efficiens. Og hvis klimaomstillingen skal være effektiv, kan markedets prismekanismer ikke klare opgaven alene. Så er der brug for et policy-mix, hvor også mere direkte planlægningsredskaber som statsstøtte til nye teknologier, kvoter for animalsk produktion og forbud mod fx fossile biler indgår.

REPLIK #2

Jonas Holm: Vi skal passe på planlægning uden prismekanisme.

Pelle Dragsted skriver, at vi skal planlægge os ud af klimakrisen og sammenligner situationen med 2. verdenskrig, hvor ”ingen ville have foreslået, at det var gennem prismekanismen, at økonomien skulle omsætte sig til forsvarsproduktionen.” Det har Pelle givetvis ret i, men nu skal vi heldigvis ikke omstille produktionen på et år, men over de næste 10-20 år. Og så kan Pelle jo spørge sig selv, om det var Sovjetunionen eller Vesten, der fik udviklet den stærkeste forsvarsproduktion efter krigen.

Markedskræfterne er uendeligt meget stærkere og mere effektive end statslige planlæggere. Se blot, hvor galt det er gået med plug-in-hybridbilerne pga. nogle elendige planlæggere, som baserede sig på fejlagtige antagelser og fik sendt et skævt prissignal til markedet. Vi risikerer det samme, hvis vi lader politikere som Pelle Dragsted planlægge, hvor meget vi eksempelvis skal basere os på CO₂-fangst, pyrolyse og andre grønne teknologier.

Det betyder ikke, at vi skal overlade det til markedet alene, som Pelle Dragsted forsøger at skyde mig i skoene. Markedskræfterne skal tøjles med intelligent regulering som eksempelvis en CO₂-afgift og andre grønne afgifter, og vi skal ikke være blege for at intervenere i markedet med eksempelvis statslige opkøb af svinefarme med henblik på at afvikle dem, som man kender det fra Holland.

Ligesom Pelle Dragsted ser jeg gerne, at kødproduktionen i Danmark bliver halveret. Men det skal ikke ske gennem en kvote, som Pelle Dragsted foreslår. Er det så folk som Pelle Dragsted, der skal bestemme, hvordan fordelingen skal være mellem svin, køer og kyllinger, og hvor meget kød den enkelte landmand må producere? Nej tak. Den slags beslutninger skal overlades til markedet, som har meget bedre information end Pelle via prissignalet. Men det kan sagtens kombineres med statslige opkøb på markedsvilkår finansieret af en CO₂-afgift på blandt andet kød.

Pelle Dragsted nævner fjernvarmesystemet som et eksempel på, at statslig planlægning kan være nødvendigt. Det er rigtigt, og det samme gælder jernbanenettet og energiøerne. Men det betyder ikke, at staten skal diktere, at folk tilslutter sig fjernvarme eller tager toget. Og det ændrer ikke på, at det hovedsageligt er markedskræfterne, der skal drive den grønne omstilling af både energisektoren og transportsektoren styret via prismekanismen.

Det er også rigtigt, at en CO₂-afgift ikke altid er tilstrækkelig til at gøre ny teknologi som f.eks. Power-to-X økonomisk rentabel på kort sigt. Derfor kan det være nødvendigt og fornuftigt med offentlig støtte i begyndelsen. Men målet og forudsætningen skal være at gøre teknologien rentabel, således at markedet selv kan drive udviklingen og fastlægge, hvor meget grønt brændstof, der skal produceres ud fra priser og omkostninger. Statens primære opgave er at pålægge fossile brændstoffer en tilstrækkelig høj CO₂-afgift.

Mit indtryk er, at Pelle Dragsted som så mange andre undervurderer betydningen af en høj ensartet CO₂-afgift, som han også selv støtter, fordi det stort set ikke har været prøvet nogen steder i verden. Et godt eksempel er vores biler, som er pålagt nogle af verdens højeste afgifter. Det betyder, at vi nu er i den gunstige situation, at vi kan fremme udrulningen af elbiler alene ved at fritage dem for afgift uden at skulle bruge en eneste skattekrone på at subsidiere dem, som man gør i andre lande. Det samme vil vi opleve, når vi har indført en høj CO₂-afgift.

Pelle Dragsted skriver, at der er noget grotesk ved idéen om at prissætte den samfundsøkonomiske omkostning af planetær ødelæggelse. Det er jeg sådan set enig med ham i, og det har jeg selv kritiseret Cepos for at gøre. Men det er heller ikke sådan, niveauet for CO₂-afgiften bør fastlægges. Niveauet for CO₂-afgiften bør ultimativt (som minimum) afspejle det, det koster at hive CO₂ ud af luften igen ved eksempelvis Carbon Capture Storage eller skovrejsning, hvilket staten skal betale private virksomheder for at gøre. Herefter kan privatpersoner og private virksomheder principielt udlede lige så meget CO₂, de vil, så længe de betaler en tilstrækkelig høj pris for det. Så kan staten bruge indtægterne på at reducere CO₂-udledningen andre steder i økonomien eller på at hive CO₂ ud af atmosfæren. Ja faktisk kan man endda ved at sætte CO₂-afgiften højere sikre, at vi optager mere CO₂, end vi udleder. Naturligvis under forudsætning af, at virksomhederne får tilstrækkelig tid til at tilpasse produktionen.

Staten skal ikke blande sig i, hvilke former for CO₂-udledning der er bedst. Pelle Dragsted sammenligner CO₂-udledningen fra private rumrejser med CO₂-udledningen fra at producere vindmøller og solceller. Men det er en karikeret sammenligning. En mere relevant sammenligning kunne være oksekød vs. plantebaseret mad, indenrigsflyvning vs. indenrigstog osv. Her må det være op til markedet, virksomhederne og forbrugerne. Hvis folk vil betale en tilstrækkeligt høj CO₂-afgift for at flyve indenrigs fremfor at tage toget eller spise kød fremfor plantebaseret kost, skal de have lov til det. Det skal Pelle & Co. ikke blande sig i. Blot fordi indenrigsflyvning ikke giver mening for Pelle Dragsted eller mig selv, kan det sagtens give mening for den travle direktør og skabe værdi for samfundet, så længe CO₂-afgiften på flyrejsen er tilstrækkelig høj. Statens opgave er først og fremmest at sikre, at det grønne valg kan betale sig.

REPLIK #3

Pelle Dragsted: Lad mig starte med at afkræfte en myte om økonomisk planlægning. Næmlig at planlægning betyder, at det er Pelle Dragsted eller andre politikere, der detailregulerer og bestemmer, hvor den enkelte solcelle skal sættes op, eller hvilke landbrug som præcis skal afvikles. Planlægning indebærer ikke detaljeregulering fra politikere. Det handler om, at demokratiske beslutningstagere sætter nogle klare og konkrete mål og rammer for udviklingen af økonomien – i det her tilfælde for en grøn omstilling. Selve implementeringen af de mål og rammer overlades typisk til styrelser som fx Energistyrelsen befolket med landets dygtigste eksperter i energisystemer og energiplanlægning.

At man i Danmark kan afvise den slags demokratisk planlægning i energi- og forsyningssektoren som et effektivt og helt nødvendigt redskab i den grønne omstilling, må i det hele taget undre. Jonas forsøger at forbinde idéen om planlægning med Sovjetunionens kommandoøkonomi. Men klog demokratisk planlægning har spillet en helt afgørende rolle i at gøre Danmark til et af de førende lande, når det gælder energieffektivitet og vedvarende energi.

Det er i høj grad planlægning, der har skabt det danske vindmølleeventyr. Massiv statslig subsidiering og aftaler om at aftage den el, der blev produceret – også selvom den i den indledende periode var dyrere end fossilproduceret elektricitet – var ganske enkelt en forudsætning for, at vi i dag er tæt på 100% grøn el-produktion og eksporterer vindenergi til hele verden. Helt det samme, når det gælder fjernvarmen. Kun planlægning, lovgivning og regulering har muliggjort verdens mest omfattende udrulning af energieffektiv fjernvarme. Den tilslutningspligt til fjernvarmen, som Jonas Holm advarer imod, har været en helt afgørende forudsætning for, at det er lykkedes. For hvis ikke fjernvarmeselskaberne havde kunnet regne med, at de havde og kunne beholde deres aftagere, så havde de store investeringer været alt for risikofyldte. Derfor er det også sund fornuft, at flere partier nu kræver tilslutningspligten genindført.

Med andre ord: Vi ved fra erfaring, at planlægning virker. Det samme kan langt fra siges om de rent markedskonforme løsninger som afgifter. Her er der meget delte holdninger blandt økonomer om, hvorvidt en CO₂-afgift faktisk vil have de adfærdseffekter, som lærebøgerne forventer. Ikke mindst i en sektor med så volatile priser som energisektoren. For at mennesker skal reagere på ændringer i priser, er det nødvendigt med en vis prisstabilitet i udgangspunktet, så de ændrede prissignaler faktisk opdages. Men når det gælder olie- og gaspriserne har vi det sidste år set omfattende udsving, der langt overstiger de prisændringer, der forventes ved en CO₂-afgift. Sætter en afgift fx ind, mens markedspriserne er faldende, vil adfærdseffekterne næppe blive store, fordi folk reelt vil opleve faldende priser på fx benzin, på trods af at afgifterne stiger.

Det er i øvrigt pudsigt, at Jonas Holm Dahl bruger eksemplet med afgiftsfritagelsen for hybridbiler som et argument mod mere planlægning. Jeg er helt enig i, at det er katastrofalt, at vi spilder milliarder på at afgiftsfritage en teknologi, som ikke er klimagavnlig. Men afgiftsfritagelse er jo netop et markedskonformt redskab og kan derfor dårligt bruges til at kritisere planlægning. En planlægningstilgang til at gøre transportsektoren CO₂-fri ville gå anderledes direkte til værks. Fx med et hurtigt forbud mod salg af nye fossile biler – herunder også pluginhybrider. Kombineret med subsidier til lavindkomstgrupper i områder med lav dækning af kollektiv transport til at købe elbiler. Hvorfor egentlig gå omvejen via afgifter, når vi ved, at vi skal have de fossile biler væk fra vejene på ganske få år for at nå vores klimamål?

Jeg anerkender fuldt ud, at markedets prismekanismer er gode til mange ting i en økonomi. De er en effektiv måde at formidle information mellem producenter og forbrugere. Særligt når det gælder forbrugsvarer. Og jeg er absolut ikke tilhænger af en altomfattende planøkonomi som i Sovjetunionen.

Men markedsmekanismerne er ikke gode til alt, og når det gælder tilrettelæggelsen af store komplekse og gensidigt afhængige systemer, kommer de desværre alt for ofte til kort.

Når hele vores energi-, transport-, produktions- og forsyningsystemer på ganske få år skal omstilles, så kræver det en enorm koordination. De forskellige dele af værdi- og produktionskæden er nødt til at vide, hvilke teknologier eller infrastruktur de skal satse på. Dele af disse produktionskæder skal udbygges, selvom de ikke i sig selv er lønsomme på den korte bane. Ressourcer – både naturressourcer, men også finansielle ressourcer, arbejdskraft og kompetencer – skal prioriteres og skal kunne flyttes fra en sektor til en anden. Jonas Holm skriver, at vi ikke skal planlægge politisk, hvor meget ”vi eksempelvis skal basere os på CO₂-fangst, pyrolyse og andre grønne teknologier.”

Men netop det er jo faktisk eksempler på teknologier, der ikke er modne, og som har brug for statslig subsidiering og etablering af omkringliggende statsligt finansieret infrastruktur for at blive relevante. Derfor er det også glædeligt, at Folketinget har afsat milliarder til at subsidiere og udvikle de teknologier, som måske kan komme til at udgøre DK's næste vindmølle-eventyr og blive endnu en triumf for den kloge planlægningspolitik.

Selv hvis man traditionelt har været i tvivl om behovet for politisk planlægning i vores energi- og forsyningssektor, så bør forårets begivenheder virkelig være en game-changer. Ruslands invasion af Ukraine har afsløret, hvordan Europa har gjort sig helt afhængig af russisk gas og dermed er tvunget til at finansiere det russiske regimes krig med flere hundrede millioner om dagen. EU's energiafhængighed af Rusland er netop konsekvensen af fraværet af planlægning og et ensidig fokus på at skabe et ”politik-frit” verdensmarked for gas og olie. Omvendt vil arbejdet med hurtigt at gøre Europa energisuverænt kræve planlægning af et omfang og en karakter, vi ikke tidligere har set i

fredstid. Det positive er, at en sådan omstilling virkelig giver os mulighed for at planlægge klogt, langsigtet og bæredygtigt fremfor at overlade udviklingen til markeds kræfternes anarki. Det er en mulighed for at leve på den grønne omstilling, vi alle sammen er enige om, skal gennemføres.